

Layihənin istiqaməti: Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

№ 147 (2181) 29 dekabr 2020-ci il

BİR QALANIN SİRRI

(əvvəli ötən sayımızda)

Tarixin dərinliklərinə, yəni bizdən uzaq əsrlərə üz tutduqca təkcə zamanın özünün fonunda xalqımızın keçdiyi yolun möhtəşəmliyi Azərbaycan adlı məkanın, onun insanının nələrə qadir olduğunu, nələri sübut etdiyini açıq-aşkar göstərir. Bax, bu mənada Örenqala özünün mövcud olduğu tarix ərzində böyük dünyanın ticarət yolu üzərində özünün tərəqqisini təmin edə bilmişdi.

Arxeoloqların ilk dəfə 1933-cü ildə qazıntılara başladığı Mil düzü ərazisində, yəni Örenqala şəhərinin yerində tapılan maddi-mədəniyyət nümunələri, qala divarının qalıqları buraya böyük bir maraq yaratdı və bunun ardınca 1966-cı ildə Azərbaycan ailmi, tarixçi-arxeoloq

Ə.Ələkbərov Örenqalada ikinci dəfə qazıntılar aparmağa başladı. Artıq tapılan mis pullar, dulusçuluq nümunələri, saxsılar, şüşə qalıqları, bişmiş kərpic və sairə artıq sübut edirdi ki, bu şəhərdə ticarət xüsusi bir maraq mərkəzində imiş. Eləcə də 1951-ci ildə yenidən arxeoloqların ixtiyarına verilən Örenqala qala kompleksi AMEA-nın Tarix İnstitutunun əməkdaşları tərəfindən daha geniş şəkildə öyrənilməyə başlandı.

Vurğulamaq yerinə düşər ki, 3 hissəli Örenqala şəhərində tapılan maddi-mədəniyyət nümunələri belə bir fikrin formalaşmasına səbəb olmuşdu. Həmin fikir də bundan ibarətdir ki, XII-XIV əsrlərdə, yəni səlcuqların və monqolların Azərbaycana yürüşlərindən öncə Örenqala özünün çiçəklənmə dövrünü yaşamışdı.

Alimlərimizin gəldiyi qənaətə görə, Örenqala bir şəhər olaraq həm də Azərbaycanın ticarət mərkəzlərindən biri olubdu. Yəni burada tapılan mis pullar şəhərə müxtəlif ölkələrdən tacirlərin, müsafirələrin gəldiyini göstərən faktlardan biridir. O da maraqlıdır ki, şəhərin varlılar məhələsində evlər daha möhtəşəm olubdu. Bunu həmin evlərin qalıqları da sübut edir.

Bu gün təkcə Azərbaycan tarixçiləri, arxeoloqları deyil, eləcə də Örenqala ilə bağlı faktları öyrənən, araşdırmalar aparan digər ölkələrin alimləri də bu qənaətdədilər ki, Örenqalada sənətkarlıq, eləcə də dulusçuluq daha çox inkişaf etdirilmişdir. Və bir də maraqlı məqam ondan ibarətdir ki, Örenqala şəhərinin Kibik Şəhər hissəsində Əmir Teymur dövründə qala divarı inşa edilmişdir.

Ümumiyyətlə, Örenqala ərazisindəki müəyyən yüksəkliklər, yəni tepə kimi yerlər arxeoloqlar tərəfindən öyrənilərkən burda 7 ədəd dulus küresi, üstü örtülmüş su kəməri və XII-XIII əsrin əvvəllərinə aid təsərrüfat əhəmiyyətli çox böyük bir kompleksin qalıqları üzə çıxmışdı. Bu tikinti qalıqlarının da yaxınlığında müəyyən qəbir yerləri də aşkarlanmışdı. Müsəlman qəbirləri olan həmin ərazidə 4 künc türbə və onun yaxınlığında isə aşkarlanmış 4 qəbirdən müxtəlif bəzək əşyaları, eləcə də buradakı türbənin içərisində mozaikalı, boyalı rəsmlərlə bəzədilmiş 8 guşəli türbənin də qalıqları üzə çıxmışdı. Həmin ikinci türbənin məhrab yerində müəyyən yazı qalıqları

da aşkarlanıb ki, bu da alimlərin böyük marağına səbəb olmuşdu. Bu maraqlı türbənin ətrafında da iki müsəlman qəbrinin olduğu müəyyən olmuşdu.

Bu gün Azərbaycan arxeoloqlarının diqqət mərkəzində saxladıkları həmin Örenqala şəhərinin ərazisi sirlərlə doludur. Təbii ki, zaman-zaman bu sirlər çözülməyə və Azərbaycanın tarixinə, keçmişinə, xalqımızın özünə böyük sevgisi olan araşdırmaçı övladları bu siri dünyanın hər layını öyrənib onu həm xalqa, həm də elmi ictimaiyyətə çatdıracaqdı. Bunun üçün kifayət qədər savadlı tarixçi arxeoloqlarımız var və onların sırası hər gün daha da artır, kamilləşir. Bu da bizə imkan verir ki, öz tariximizə daha dərinləndən sahib çıxaraq.

O ki, qaldı Örenqalada aparılan və nə qədər elmə məlum olan faktlara, şəhər ərazisində tapılan ocaq yerləri, kürelər, işlənmiş alətlər, ümumiyyətlə, tikintiye, sənətkarlığa dair nümunələr onu deməyə əsas verir ki, bu şəhərin yerləşdiyi ərazinin mədəni təbəqəsinin qalınlığı burda tarix boyu baş verən dəyişiklikləri izləməyə şərait yaradır, imkan verir. Ona görə də arxeoloqlar şəhər ərazisini bir neçə qazıntı sahəsinə ayırıblar və hər sahə üzərdə əldə olunan, tapılan nümunələr həm ayrılıqda öyrənilir, həm də müqayisəli şəkildə. Həmin nümunələrin əsasında çıxarılan qərar, daha doğrusu, qənaət də bundan ibarətdir ki, istər Azərbaycanın, istərsə də Cənubi Qafqazın tarixində özünəməxsus

rol oynamış Örenqala şəhəri həm iqtisadi, həm də mədəni həyatı ilə həmişə diqqət mərkəzində olubdu. Tarixçi alim Q.Əhmədovun fikirləri ilə söylədiklərimizi ifadə etsək, onda deyə bilərik ki, "xüsusilə XII-XIII əsrin əvvəllərində burada çox böyük canlanma olmuşdu. Bu şəhər təxminən özünün on əsrlik mövcud olduğu dövrdə Azərbaycanın və bütün Cənubi Qafqazın iqtisadi və mədəni həyatında mühüm rol oynamışdı".

Bəli, bu gün Beyləqan rayonunun Kəbirli kəndi ərazisində yerləşən Örenqala şəhərinin həm adı, həm burada tapılan maddi-mədəniyyət nümunələri böyük maraq doğurur. Və bu maraq da alimləri həmin o ünvana tələsdirir. Bunun da bir səbəbi ərazinin Azərbaycan tarixi üçün bir əsaslı mənbə, fakt üçün böyük önəm

Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin
İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu

kəsb etməsidi. Ona görə də AMEA-nın Tarix İnstitutunun arxeoloqları digər ərazilərimiz kimi son dərəcə siri və maraqlı olan Örenqalanın alt qatlarına işıq salmağa çalışırlar. Düşünürük ki, aparılan axtarışlar öz faydasını verəcək və bu da tariximizin zənginləşməsində, özümüzün özümüzü tanımağımızda, düşməməyə tutarlı cavab verməyimizdə əsas faktlardan, silahlardan biri olacaqdı.

Əbülfət MƏDƏTOĞLU

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ YANINDA KÜTLƏVİ
İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN İNKİŞAFINA
DÖVLƏT DƏSTƏYİ FONDUNUN
MALİYYƏ YARDIMI İLƏ

